

RADOSŁAW ZYCH

## SPOSÓB KREACJI PREZESA NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO W UJĘCIU HISTORYCZNOPRAWNYM

### WPROWADZENIE

W języku polskim bezokolicznik „kreować” oznacza tworzyć, stwarzać, ustanawiać<sup>1</sup>. Celem niniejszego artykułu jest zbadanie sposobu kreacji (powoływania i odwoływania) Prezesa Narodowego Banku Polskiego w kontekście pozycji ustrojowej polskiego banku centralnego – jako okoliczności mającej istotne znaczenie dla funkcjonowania Banku i jego Prezesa. Badania historyczno-prawne stanowią tło dla ukazania prawnych regulacji dotyczących sposobu kreacji Prezesa NBP. W szczególności, zamierzam ustalić wpływ sposobu kreacji Prezesa NBP na jego pozycję ustrojową. Wykazanie powyższych zależności pozwoliłoby odpowiedzieć na pytanie, czy akty normatywne niższego rzędu dotyczące sposobu kreacji Prezesa NBP zapewniały realizację postulatów ustrojowych. W prowadzonych badaniach zastosowana zostanie metoda historyczno-prawna oraz językowa. Zbadane zostaną polskie akty normatywne różnej rangi, akty prawa międzynarodowego, polskie orzecznictwo sądowe oraz literatura w zakresie wyznaczonym tytułem artykułu.

---

Dr RADOSŁAW ZYCH – adiunkt w Katedrze Prawa Rzymskiego, Historii Prawa i Doktryn Polityczno-Prawnych, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego, ul. Narutowicza 17a, 70-240 Szczecin; e-mail: [radoslaw.zych@usz.edu.pl](mailto:radoslaw.zych@usz.edu.pl); <https://orcid.org/0000-0002-1221-9136>

<sup>1</sup> S.v. kreować, [w:] *Słownik wyrazów obcych PWN*, red. J. Tokarski, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1978, s. 399.

RYS HISTORYCZNOPRAWNY POZYCJI USTROJOWEJ  
BANKU CENTRALNEGO  
I SPOSOBU KREACJI JEGO PREZESA W LATACH 1945-1981

Poprzednik Narodowego Banku Polskiego, centralny bank emisyjny w II RP został powołany na podstawie Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r.<sup>2</sup>. W dniu 28 kwietnia 1924 r. rozpoczął swoją działalność<sup>3</sup>. Zgodnie z art. 35 Statutu Prezesa Banku mianował Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów na okres pięciu lat. Po upływie tego terminu Prezes mógł być mianowany ponownie. Natomiast, stosownie do art. 37, Prezes Banku mógł być usunięty przez Prezydenta Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów, gdy nie wypełnia swych obowiązków lub nie był zdolny do ich pełnienia lub utracił warunki określone art. 35. Wniosek Rady Ministrów powinien być oparty na orzeczeniu Komisji, powołanej na żądanie Ministra Skarbu, składającej się z 1 członka wyznaczonego przez Ministra Skarbu, 1 przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i 1 przez Prezesa Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Jak zauważył T.J. Buczkowski, „osobie Prezesa nadaje statut charakter podwójny: zwierzchnika instytucji i organu strzegącego interesów państwa względnie rządu, co może trudno przyjdzie nieraz pogodzić<sup>4</sup>”. Jednak Bank Polski koncentrował się na funkcjach emisyjnych kosztem funkcji właściwych bankowi centralnemu<sup>5</sup>.

Na posiedzeniu PKWN w Moskwie 22 lipca 1944 r. ogłoszona została koncepcja powołania nowego banku emisyjnego – Narodowego Banku Polskiego<sup>6</sup>. Trudno dziś ocenić, na ile powołanie NBP było autonomiczną inicjatywą polskich komunistów w Moskwie, a na ile rządu ZSRR<sup>7</sup>.

---

<sup>2</sup> Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. w przedmiocie ustanowienia statutu dla banku emisyjnego, Dz. U. Nr 8, poz. 75. Zgodnie z art. 1 Statutu „Celem regulowania obiegu pieniężnego i ułatwiania kredytu zawiązuje się spółka akcyjna pod nazwą «Bank Polski» wyposażona przez Państwo w przywilej emisji biletów bankowych”.

<sup>3</sup> T.J. BUCZKOWSKI, *Statut Banku Polskiego*, [w:] <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/15522/1/004%20Tomasz%20J%C3%B3zef%20Buczkowski%20RPEiS%207%283%29%2C%201927.pdf> [dostęp: 10.05.2019], s. 149.

<sup>4</sup> Tamże, s. 154.

<sup>5</sup> W. MORAWSKI, *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH 1996, s. 7. W 1925 r. dominujący wpływ na bankowość prywatną zdobył rząd, dysponujący własnym aparatem kredytowym, będąc dla banków prywatnych równocześnie konkurentem (tamże, s. 72). Prezesami Banku Polskiego S.A. byli kolejno: Stanisław Karpiński (1924-1929), Władysław Wróblewski (1929-1935), Adam Koc (1936-1936), Władysław Byrka (1936-1941). Tamże, s. 148-149.

<sup>6</sup> C. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii polskiej bankowości centralnej*, Warszawa: Narodowy Bank Polski. Departament Edukacji i Wydawnictw 2010, s. 37.

<sup>7</sup> Z. LANDAU, *Polityka finansowa PKWN*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne 1965, s. 79; cyt. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii*, s. 37.

Narodowy Bank Polski został powołany w 1945 r. na podstawie dekretu<sup>8</sup> Rady Ministrów z mocą ustawy, zatwierdzonego przez Prezydium Krajowej Rady Narodowej<sup>9</sup> jako „instytucja państwowa [...] wyposażona przez Państwo w przywilej emisji biletów bankowych, celem uregulowania obiegu pieniężnego i kredytu” (art. 1). Prezes banku był mianowany i odwoływany przez Prezydenta Krajowej Rady Narodowej na wniosek Ministra Skarbu, uchwalony przez Radę Ministrów (art. 7). Prezes banku przewodniczył Radzie Banku, czuwał nad wykonaniem jej uchwał i sprawował ogólne kierownictwo banku (art. 9).

Idea powołania Narodowego Banku Polskiego pojawiła się w 1944 r., mimo to ustrojodawca nie uwzględnił go w przepisach małej konstytucji z 1947 r.<sup>10</sup>

Zgodnie z art. 8 Konstytucji PRL z 1952 r. pomieszczonym w rozdziale 2 dotyczącym ustroju społeczno-gospodarczego „mienie ogólnonarodowe: [...] banki [...] podlega szczególnej trosce i opiece państwa oraz wszystkich obywateli”<sup>11</sup>.

---

<sup>8</sup> Dekret z dnia 15 stycznia 1945 r. o Narodowym Banku Polskim, Dz. U. Nr 4, poz. 14. Wszedł w życie z dniem ogłoszenia, 2 lutego 1945 r. Widnieją pod nim podpisy prezydenta Krajowej Rady Narodowej, prezesa Rady Ministrów i ministra skarbu. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii*, s. 38.

<sup>9</sup> W listopadzie 1943 r. Krajowa Rada Narodowa, swego rodzaju podziemny parlament, przyjęła manifest, w którym stwierdzono, że ciało to uważa się za władzę reprezentującą „wolę, dążenia i interesy najszerzych mas społeczeństwa”. A. AJNENKIEL, *Konstytucje Polski 1791-1997*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm 2001, s. 254. Członkowie KRN nie pochodzili z demokratycznych wyborów. Zakładano, że KRN pozostanie tymczasowym parlamentem do czasu wyłonienia „prawdziwych organów władzy przez zgromadzenie ustawodawcze”, co nastąpiło z chwilą ukonstytuowania się Sejmu Ustawodawczego w lutym 1947 r. M. KALLAS, *Historia ustroju Polski*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2006, s. 340. Problem braku pochodzenia mandatów członków KRN z wyborów wywołał żywą dyskusję, w trakcie której Andrzej Witos zgłosił wniosek o przeprowadzenie wyborów do KRN. Jednak z uwagi na sytuację geopolityczną, propozycja została wycofana. J. ZAKRZEWSKA, *Z dziejów Krajowej Rady Narodowej*, [w:] *Wybrane problemy prawa konstytucyjnego*, red. W. Skrzydło, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 1985, s. 30. W dalszych fragmentach manifestu stwierdzono, że „Krajowa Rada Narodowa i Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego działają na podstawie Konstytucji z 17 marca 1921 r., jedynie obowiązującej Konstytucji legalnie uchwalonej prawnie”. Podstawowe założenia tej konstytucji obowiązywać miały aż do zwołania wybranego w głosowaniu pięcioprzymiotnikowym Sejmu Ustawodawczego, który miał uchwalić nową konstytucję. A. PERETIATKOWICZ, *Państwo współczesne*, Poznań: Księgarnia Wł. Wilak 1946, s. 126; AJNENKIEL, *Konstytucje*, s. 258.

<sup>10</sup> Ustawa konstytucyjna z dnia 19 lutego 1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 18, poz. 71). Po odzyskaniu przez Polskę niepodległego bytu państwowego pozycja ustrojowa banku nie była przedmiotem wcześniejszej regulacji konstytucyjnej – ustawy z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. RP Nr 44, poz. 267, czy ustawy konstytucyjnej z dnia 23 kwietnia 1935 r., Dz. U. RP Nr 30, poz. 227.

<sup>11</sup> Moim zdaniem, katalog w ujęciu podmiotowym miał charakter zamknięty aż do wejścia w życie ustawy z dnia 10 lutego 1976 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz. U. Nr 5, poz. 29, która na podstawie art. 1 pkt 5 dodała do art. 8 sformułowanie: „a w szczególności”. Późniejszy art. 12 Konstytucji PRL ogłoszony w obwieszczeniu Przewodniczącego Rady Państwa z dnia 16 lutego 1976 r., Dz. U. Nr 7, poz. 36; z 1980 r. Nr 22, poz. 81; z 1982 r. Nr 11, poz. 83;

A zatem banki stanowiły mienie ogólnonarodowe. Właśnie taka kwalifikacja uzasadniać miała szczególny reżim troski i opieki nad nimi. Własność społeczna utożsamiana była z mieniem ogólnonarodowym<sup>12</sup>. Nad treścią konstytucji z 1952 r. zaciążyła w poważnym stopniu ówczesna sytuacja społeczno-polityczna związana z odchyleniem nacjonalistyczno-prawicowym<sup>13</sup>. Z art. 8 Konstytucji można było wywieść treść własności państwowej. Zdaniem M. Bużowicza „nie należy przesądzać, iż jej podmiotem jest państwo. Znaczenie rozstrzygające ma fakt, jakie jest to państwo, kto w nim sprawuje władzę – nie sam fakt nacjonalizacji, lecz sam fakt, kto nacjonalizuje i dla kogo, jaka klasa (robotnicza czy kapitalistyczna) jest gospodarzem znacjonalizowanej gospodarki. Znaczenie rozstrzygające ma tu więc problem władzy<sup>14</sup>”. Jednak Konstytucja PRL z 1952 r. *expressis verbis* nie wspominała o Narodowym Banku Polskim.

Późniejszy akt normatywny, a mianowicie ustawa z 1958 r.<sup>15</sup>, wprowadziła znaczne zmiany w organizacji NBP, którego władze tworzyli: Prezes, Zarząd i Rada Banku<sup>16</sup>. Ustawa określała NBP jako „państwowy bank emisyjny oraz centralną instytucję kredytową, rozliczeniową i dewizową” (art. 1). Prezesa banku powoływała i odwoływała Rada Ministrów na wniosek Prezesa Rady Ministrów (art. 6 ust. 4). Rozwiązanie takie mogło budzić wątpliwości co do niezależności banku, zważywszy biorąc pod uwagę brzmienie art. 6 ust. 1 ustawy: „Prezes Banku kieruje jego działalnością zgodnie z wytycznymi Ministra Finansów, na podstawie uchwał Zarządu Banku oraz reprezentuje bank na zewnątrz”. Zdaniem H. Gronkiewicz-Waltz „w rozwiązaniach prawnych opartych na ustawie z 1958 r. nadal można było mówić o kolegialnym kierowaniu bankiem przez Zarząd<sup>17</sup>”. Konstatację taką

---

z 1983 r. Nr 39, poz. 175. Zob. *Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r.*, Warszawa 1983, s. 12.

<sup>12</sup> M. BAŁTOWSKI, P. KOZARZEWSKI, *Zmiana własnościowa polskiej gospodarki 1989-2013*, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne 2014, s. 50-51; cyt. za: J. ZIOBROWSKA, *Własność w ujęciu konstytucyjnym*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 20 (2016), s. 151-152.

<sup>13</sup> Do przyczyn ukształtowania treści konstytucji z 1952 r. zaliczyć też należy zwycięstwo w łonie PPR-PZPR frakcji stalinowskiej oraz przyjęcie przez nowe kierownictwo partii koncepcji radzieckiej drogi budowy socjalizmu w Polsce. R. SKOBELSKI, *Przebieg ogólnonarodowej dyskusji nad projektem konstytucji PRL w 1952 r. na ziemiach zachodnich i północnych Polski*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 3 (2001), s. 189-190.

<sup>14</sup> M. BUŻOWICZ, *Ewolucja prawa własności w Polsce Ludowej w latach 1944-1956*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Studia Erasmiana Wratislaviensia” 10 (2016), s. 495.

<sup>15</sup> Ustawa z dnia 2 grudnia 1958 r. o Narodowym Banku Polskim, Dz. U. Nr 72, poz. 356.

<sup>16</sup> E. MYŚLAK, *Narodowy Bank Polski wobec transformacji ustrojowej: pozycja prawna – organizacja – funkcje*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 4 (2013), s. 126.

<sup>17</sup> H. GRONKIEWICZ-WALTZ, *Bank centralny. Od gospodarki planowej do rynkowej*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze 1994, s. 103-104; A. JEZERSKI, C. LESZCZYŃSKA, *Narodowy Bank Polski 1948-1970*, Warszawa: Narodowy Bank Polski 2001, s. 52-54.

uzasadnia cytowana wyżej norma prawna (art. 6 ust. 1) i to, że zarząd uchwałił statut banku, a zatwierdzała go Rada Ministrów na wniosek Ministra Finansów (art. 1 ust. 5).

Zakres czynności NBP był uregulowany w statucie zatwierdzonym przez Radę Ministrów w dniu 10 listopada 1959 r. Statut stanowił załącznik do niepublikowanej uchwały Rady Ministrów nr 442 z dnia 10 listopada 1959 r. Jak podaje L. Kostowski „zarząd NBP czynił starania o jej opublikowanie, ale rząd uznał, że ogłaszanie tego typu szczegółów jest zbędne, choć w 1961 r. opublikowano w Monitorze Polskim statuty innych banków”<sup>18</sup>. Statut opisywał relacje między NBP a Ministerstwem Finansów i rządem. Samego Prezesa NBP powoływała Rada Ministrów na wniosek ministra finansów<sup>19</sup>. Moim zdaniem, nieopublikowanie przez rząd w Monitorze Polskim statutu NBP z listopada 1959 r. spowodowane było świadomością przyjęcia na poziomie uchwały regulacji *contra legem* wynikających z art. 6 ust. 4 ustawy o NBP z 1958 r., a dotyczących sposobu kreacji Prezesa NBP.

Ustawa z 1975 r.<sup>20</sup> zerwała z zasadą kolegiąlnego zarządzania bankiem centralnym<sup>21</sup>. Na czele NBP<sup>22</sup> stał Prezes powoływany i odwoływany przez Radę Ministrów na wniosek Prezesa Rady Ministrów (art. 21 ust. 3). Zapewne nie mógł on w pełni cieszyć się przymiotem niezależności, ponieważ NBP działał według wytycznych Ministra Finansów (art. 4 ust. 3). Natomiast podstawy prawne jego jednoosobowego kierownictwa bankiem stanowiły postanowienia ustawy, w myśl których „na czele NBP stoi Prezes, który kieruje działalnością NBP zgodnie z wytycznymi Ministra Finansów oraz reprezentuje go na zewnątrz” (art. 21 ust. 1), „do składania oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych jest uprawniony Prezes samodzielnie” (art. 23 ust. 1 pkt 1). Zgodnie z art. 11 ust. 2 ustawy statut Narodowemu Bankowi Polskiemu nadaje Rada Ministrów na wniosek Ministra Finansów. Na mocy uchwały Rady Ministrów z 1975 r. w sprawie nadania statutu NBP<sup>23</sup> powtórzono w nim zasadę jednoosobowego kierownictwa bankiem przez Prezesa NBP<sup>24</sup>. Jej przejawem były postanowienia § 7 ust. 1, w myśl którego „działalnością NBP kieruje Prezes NBP”, § 7 ust. 2 pkt 2 i 3, zgodnie z którymi:

---

<sup>18</sup> L. KOSTOWSKI, *Organizacja bankowości polskiej*, [w:] *Materiały do monografii Narodowego Banku Polskiego (1945-1970)*, cz. I, Warszawa: Narodowy Bank Polski. Ośrodek Informacji Ekonomicznej i Technicznej 1973, s. 87; cyt. za: LESZCZYŃSKA, *Zarys historii*, s. 44.

<sup>19</sup> LESZCZYŃSKA, *Zarys historii*, s. 44-45.

<sup>20</sup> Ustawa z dnia 12 czerwca 1975 r. – Prawo bankowe, Dz. U. Nr 20, poz. 108.

<sup>21</sup> MYŚLAK, *Narodowy Bank Polski*, s. 126.

<sup>22</sup> Określanego w art. 17 ust. 1 jako „państwowy bank emisyjny oraz centralna instytucja kredytowa, oszczędnościowa, rozliczeniowa i dewizowa”.

<sup>23</sup> Uchwała nr 116 Rady Ministrów z dnia 27 czerwca 1975 r. w sprawie nadania statutu Narodowemu Bankowi Polskiemu, M. P. Nr 23, poz. 143.

<sup>24</sup> MYŚLAK, *Narodowy Bank Polski*, s. 127.

„do Prezesa NBP należy w szczególności kierowanie pracami Zarządu NBP, reprezentowanie NBP na zewnątrz”.

RYS HISTORYCZNOPRAWNY POZYCJI USTROJOWEJ  
BANKU CENTRALNEGO  
I SPOSOBU KREACJI JEGO PREZESA W LATACH 1982-1992

W ujęciu historycznym proces uniezależniania się NBP trzeba wiązać z latami 1981-1982, t.j. okresem przeprowadzania reform gospodarczych w Polsce. Oznaczało to zerwanie z długoletnią praktyką podporządkowywania NBP organom wykonawczym – Ministrowi Finansów<sup>25</sup>. Reforma bankowości dokonana w 1982 r. na podstawie ustawy o prawie bankowym<sup>26</sup> przewidywała, że Prezes NBP<sup>27</sup> powołuje i odwołuje Sejm, na wniosek Prezesa Rady Ministrów” (art. 51 ust. 1). Powołany akt normatywny umożliwiał Prezesowi uczestnictwo w posiedzeniach Rady Ministrów (art. 51 ust. 3). Zgodnie z Prawem bankowym, statut NBP określała odrębna ustawa (art. 54). Zgodnie z art. 21 ust. 1 owej ustawy<sup>28</sup> „NBP kieruje Prezes NBP”. A zatem cytowana norma prawna przesądzała o zasadzie jednoosobowego kierownictwa bankiem centralnym<sup>29</sup>.

Sejm IX kadencji uchwalił i wprowadził w życie nowy regulamin uchwałą Sejmu PRL z dnia 17 lipca 1986 r.<sup>30</sup>. Równocześnie art. 107 uchylił przepisy Regulaminu Sejmu PRL z 1 marca 1957 r. z późniejszymi zmianami. Większość procedur dopasowano do zmian, jakie nastąpiły w zarządzaniu gospodarką narodową, w życiu społeczno-politycznym. Regulamin przewidywał, że w posiedzeniach izby, oprócz przewodniczącego i członków Rady Państwa, Prezesa Rady Ministrów i członków Rady Ministrów, Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, będą uczestniczyć przewodni-

---

<sup>25</sup> M. ZDEBEL, *Niezależność ustrojowa Narodowego Banku Polskiego na tle europejskiego systemu banków centralnych – poglądy doktryny*, [w:] *Konstytucyjne uwarunkowania tworzenia i stosowania prawa finansowego i podatkowego*, red. P. Lewkowicz, J. Stankiewicz, Białystok: Temida 2 Wydawnictwo Stowarzyszenia Absolwentów Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku przy współpr. Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku 2010, s. 583; M. ŁAŃCUCHOWSKA, *Dzieje Narodowego Banku Polskiego w latach 1945-2004*, „Vade nobiscum. Materiały Studenckiego Koła Naukowego Historyków Uniwersytetu Łódzkiego” 2 (2009), s. 139; LESZCZYŃSKA, *Zarys historii*, s. 52.

<sup>26</sup> Ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. – Prawo bankowe, Dz. U. Nr 7, poz. 56.

<sup>27</sup> Zgodnie z art. 44 ustawy „Narodowy Bank Polski jest centralnym bankiem państwa”. Natomiast, stosownie do art. 45 „jest bankiem emisyjnym państwa oraz centralną instytucją kredytową, rozliczeniową i dewizową, który organizuje i koordynuje działalność pieniężno-kredytową oraz kontroluje jej realizację”.

<sup>28</sup> Ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. o statucie Narodowego Banku Polskiego, Dz. U. Nr 7, poz. 57.

<sup>29</sup> MYŚLAK, *Narodowy Bank Polski*, s. 127.

<sup>30</sup> Regulamin Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, M. P. z 1986 r. Nr 21, poz. 151.

czący Komitetu Obrony Kraju oraz Prezes Narodowego Banku Polskiego. W razie niemożności wzięcia udziału w posiedzeniu zobowiązywał do delegowania upoważnionych swoich zastępców<sup>31</sup>. Świadczyło to o wzrastającym wpływie Prezesa NBP na system sprawowania władzy państwowej.

Ustawa o NBP ze stycznia 1989 r.<sup>32</sup> w art. 49 ust. 1 stanowiła, że: „Prezesa NBP powołuje i odwołuje Sejm na wniosek Prezesa Rady Ministrów”. Tak więc nie zmieniono – w stosunku do 1982 r. – zasad nominacji władz<sup>33</sup>. Na mocy ustawy z grudnia 1989 r.<sup>34</sup> art. 49 ust. 1 otrzymał brzmienie: „Prezesa NBP powołuje i odwołuje Sejm”. Jednak nie sprecyzowano na czyj wniosek miało się to dokonać.

Po kilku latach okazało się, że część regulacji wymaga nowelizacji dostosowującej status banku centralnego i zakres jego funkcji do dynamicznie zmieniającej się sytuacji. Zmiany ustawowe dokonane w 1992 r. wprowadziły przepisy wzmacniające niezależność NBP<sup>35</sup>. Dalsze umocnienie pozycji Prezesa NBP gwarantowała nowelizacja Konstytucji z lutego 1992 r.<sup>36</sup>. Zgodnie z art. 2 pkt 22 w art. 49 wprowadzono zmiany do ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. o NBP przyznające Prezydentowi kompetencję do występowania z wnioskiem do Sejmu o powołanie i odwołanie Prezesa NBP. W wyniku nowelizacji Konstytucji dokonanej nowelizacją z kwietnia 1989 r. nastąpiło przeniesienie uprawnień do powoływania i odwoływania Prezesa z Sejmu na Prezydenta. Był to przejaw istotnych zmian w zakresie niezależności NBP od rządu i innych organów administracji państwowej<sup>37</sup>. Ponadto nowelizacja kwietniowa doprecyzowała zagadnienie kadencji, albowiem zgodnie z art. 49 ust. 2 „kadencja Prezesa NBP trwa 6 lat, licząc od dnia powzięcia uchwały o jego powołaniu”. Stosownie do art. 49 ust. 3 „ta sama osoba nie może być Prezesem NBP dłużej niż przez dwie kolejne kadencje”. Nowelizacją kwietniową precyzyjnie określono warunki odwołania Prezesa NBP<sup>38</sup>.

---

<sup>31</sup> T. FILIPCZAK, *Kancelaria Sejmu i Rady Państwa oraz Archiwum w latach [1944] 1952-1989*, Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Departament Organizacji i Udostępniania. Wydział Popularyzacji i Wydawnictw 2015, s. 135-136.

<sup>32</sup> Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. o NBP, Dz. U. Nr 4, poz. 22.

<sup>33</sup> LESZCZYŃSKA, *Zarys historii*, s. 55.

<sup>34</sup> Ustawa z dnia 28 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw Prawo bankowe i o NBP, Dz. U. Nr 74, poz. 439.

<sup>35</sup> LESZCZYŃSKA, *Zarys historii*, s. 57.

<sup>36</sup> Ustawa z dnia 14 lutego 1992 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe i niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 20, poz. 78.

<sup>37</sup> A. MIKOS, *Ustrojowa pozycja Banku Centralnego w Polsce*, Warszawa: C.H. Beck 2006, s. 82-83.

<sup>38</sup> LESZCZYŃSKA, *Zarys historii*, s. 57. Do art. 49 ustawy dodano ust. 4: „Kadencja Prezesa NBP wygasa przed upływem sześcioletniego okresu w razie jego śmierci. Prezes NBP może być odwołany przed upływem kadencji, jeżeli [...]”. Dalej wymieniono cztery sytuacje umożliwiające jego odwołanie.

Mała konstytucja z 1992 r.<sup>39</sup> stanowiła w art. 8, iż: „mandatu posła nie można łączyć z mandatem senatora, a także z funkcją [...] Prezesa Narodowego Banku Polskiego [...]”. Na gruncie tego aktu normatywnego o randze ustrojowo-prawnej, po raz pierwszy, *expressis verbis*, wymieniono Prezesa NBP. Ponadto, zgodnie z art. 40 Małej Konstytucji „Prezydent występuje do Sejmu z wnioskiem o powołanie albo odwołanie Prezesa Narodowego Banku Polskiego”. Mała Konstytucja była pierwszym aktem tej rangi, który regulował elementy funkcjonowania banku centralnego. Poprzez powyżej cytowane normy prawne bank centralny uzyskał status podmiotu regulowanego konstytucyjnie<sup>40</sup>. Nie wypada zgodzić się z opinią A. Jurkowskiej-Zeidler, iż „wejście w życie w 1997 r. Konstytucji RP spowodowało, że po raz pierwszy polski bank centralny uzyskał status instytucji, której cel i zasady funkcjonowania gwarantuje najwyższy rangą akt prawny<sup>41b</sup>”.

#### WSPÓLCZESNA POZYCJA USTROJOWA NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO, PREZESA I SPOSÓB JEGO KREACJI

W okresie stowarzyszeniowym poprzedzającym akcesję Polski do Unii Europejskiej (i członkostwo NBP w Europejskim Systemie Banków Centralnych) zostały dokonane zmiany konieczne przed uzyskaniem pełnego członkostwa. W przypadku NBP dotyczyło to udoskonalenia funkcji regulacyjnych i nadzorczych, precyzyjnego wskazania funkcji i zadań oraz wzmocnienia niezależności w zakresie prowadzenia polityki pieniężnej. Podstawowych dostosowań dokonano w 1997 r. a zwińczeniem prac stała się ustawa o NBP z 1997 r., wprowadzająca standardy unijne. Umocniono niezależność NBP. Trzeba zauważyć, że wcześniejsza autonomia NBP była budowana stopniowo i opierała się na mechanizmie powoływania i odwoływania władz oraz przepisach statutowych określających cele NBP. W praktyce, w przeszłości pojawiały się próby ograniczenia niezależności, m.in. przez praktykę narzucania finansowania wydatków publicznych w ustawach budżetowych czy wywieranie presji, aby decyzje były podejmowane zgodnie z oczekiwaniami rządu<sup>42</sup>.

---

<sup>39</sup> Ustawa konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, Dz. U. Nr 84, poz. 426.

<sup>40</sup> J. WIERZBICKI, *Rozwój ustrojowych regulacji polskich finansów publicznych*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace. Szkoła Główna Handlowa” 1 (2014), s. 53.

<sup>41</sup> A. JURKOWSKA-ZEIDLER, *Wybrane aspekty konstytucyjnej regulacji problematyki Narodowego Banku Polskiego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 31 (2014), s. 825.

<sup>42</sup> LESZCZYŃSKA, *Zarys historii*, s. 68-69.

Dokonom analizy współczesnej pozycji ustrojowej banku centralnego i jego prezesa. Z punktu widzenia hierarchii aktów normatywnych w polskim systemie prawnym, zabieg ten należy zacząć od refleksji nad przepisami o randze konstytucyjnej.

Konstytucja z 1997 r.<sup>43</sup> w art. 103 ust. 1 powtórzyła zakaz łączenia mandatu posła z funkcją Prezesa Narodowego Banku Polskiego. W trosce o niezależność banku wyłączono możliwość pełnienia funkcji Prezesa NBP przez senatorów (art. 108 Konstytucji<sup>44</sup>).

Najważniejszy z punktu widzenia pozycji ustrojowej Prezesa NBP i samego NBP jest art. 227. Zgodnie z jego ust. 1 „centralnym bankiem państwa jest Narodowy Bank Polski<sup>45</sup>. Przysługuje mu wyłączne prawo emisji pieniądza oraz ustalania i realizowania polityki pieniężnej. Narodowy Bank Polski odpowiada za wartość polskiego pieniądza”. Organami Narodowego Banku Polskiego są: Prezes Narodowego Banku Polskiego, Rada Polityki Pieniężnej oraz Zarząd Narodowego Banku Polskiego (art. 227 ust. 2).

Prezes Narodowego Banku Polskiego jest powoływany przez Sejm na wniosek Prezydenta Rzeczypospolitej na 6 lat (art. 227 ust. 3). Warto podkreślić, że przepisy Konstytucji RP oraz dotychczasowa praktyka wskazują, że tryb powołania Prezesa NBP odnosi się do jednej osoby, którą zawiera wniosek Prezydenta skierowany do Sejmu. Dopiero, gdy Sejm nie dokona jego powołania, Prezydent winien dokonać przedstawienia kolejnego, ale znowu tylko jednego kandydata na stanowisko Prezesa NBP. Zdaniem P. Stanisławiszyna „obowiązujące przepisy Konstytucji wykluczają możliwość, aby Prezydent w swoim wniosku wskazał, np. dwóch kandydatów, spośród których Sejm dokonałby wyboru Prezesa NBP. W świetle obowiązujących regulacji prawnych niezasadne wydaje się także ponowne zgłoszenie kandydata, którego już raz Sejm nie powołał”<sup>46</sup>. Jak zauważył P. Winczorek „w Konstytucji nie zawarto bardziej szczegółowych regulacji odnośnie do terminu zgłoszenia kandydata przez Prezydenta (w przypadku wygaśnięcia kadencji przeciwnika), czy też dokonania jego wyboru przez Sejm zakładając, że tego rodzaju regulacje szczegółowe powinny znaleźć swoje rozwinięcie w aktach niższego rzędu, co

---

<sup>43</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

<sup>44</sup> WIERZBICKI, *Rozwój ustrojowych regulacji*, s. 60.

<sup>45</sup> Zob. E. RADZISZEWSKI, *Bank jako instytucja zaufania publicznego. Gwarancje prawne i instytucjonalne*, Warszawa: Komisja Nadzoru Finansowego 2013, s. 36.

<sup>46</sup> P. STANISŁAWISZYN, *Powołanie i odwołanie Prezesa Narodowego Banku Polskiego w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i ustawie o Narodowym Banku Polskim*, „Ekonomia i Prawo” 7 (2011), s. 147.

jednak nie nastąpiło<sup>47</sup>. Konstytucja z 1997 r. nie wypowiedzi się na temat trybu odwołania Prezesa NBP. Wejście w życie ustawy zasadniczej zmieniło sytuację w tej mierze, gdyż stosownie do art. 40 Małej Konstytucji, Prezydent mógł w każdej chwili wystąpić do Sejmu z wnioskiem o odwołanie Prezesa NBP. W związku z tym, że przepis nie podawał możliwych przyczyn odwołania, Prezydent mógł uczynić to zawsze, gdy utracił zaufanie do osoby zajmującej stanowisko szefa banku centralnego. A zatem można było mówić o ponoszeniu politycznej odpowiedzialności przez Prezesa NBP<sup>48</sup>.

Współcześnie, wniosek Prezydenta Rzeczypospolitej do Sejmu o powołanie Prezesa Narodowego Banku Polskiego należy do prerogatyw prezydenckich, nie wymagających dla swojej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów (art. 144 ust. 3 pkt 24). Takie ukształtowanie procedury kreacji Prezesa NBP jest przejawem gwarancji niezależności personalnej, albowiem w jego powoływaniu nie bierze udziału Rada Ministrów. W toku postępowania biorą udział dwa organy: egzekutywy i legislacyjny, zaś wyłączona jest z niej Rada Ministrów i osobiście premier<sup>49</sup>. Sejm nie może wybrać Prezesa NBP z inicjatywy własnej, ani też osoby, która nie została wskazana we wniosku Prezydenta<sup>50</sup>. Trzeba zwrócić uwagę na to, że przepisy prawa nie wymagają od kandydata na Prezesa NBP kwalifikacji merytorycznych, jednak „należy ich oczekiwać z uwagi na fakt, że jest to stanowisko o istotnym znaczeniu publicznym<sup>51</sup>”.

Kolejną gwarancją niezależności Prezesa NBP jest kadencja. Ustrojodawca wydłużył ją w porównaniu do „terminu przedstawicielstwa” Prezydenta RP (5 lat [art. 127 ust. 2]) i Sejmu (4 lata [art. 98 ust. 1]). Pozwala to Prezesowi NBP na gotowość współpracy z różnymi siłami politycznymi, zaś o wyborze kolejnego Prezesa decyduje inna większość parlamentarna<sup>52</sup>. Jak podkreśla J. Mordwiłko „długa kadencja, uniezależniająca Prezesa NBP od aktualnej ekipy rządowej, jest

<sup>47</sup> P. WINCZOREK, *Prawo nie formuluje jasno wymogów zawodowych wobec Prezesa NBP*, „Rzeczpospolita” z dnia 6-7 stycznia 2007 r., s. C 3.

<sup>48</sup> K. DUNAJ, *Pozycja ustrojowa Prezesa NBP w świetle Konstytucji z 1997 r.*, [w:] *Polska a unia bankowa. Wybrane zagadnienia prawne*, red. P. Sitek, Warszawa: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania 2015, s. 298.

<sup>49</sup> K. WOJTYCZEK, *Władza wykonawcza w Polsce: dualistyczna czy wieloczołowa?*, „Państwo i Prawo” 12 (2001), s. 61.

<sup>50</sup> W. SOKOLEWICZ, *Komentarz do art. 227 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. V, red. L. Garlicki, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2007, s. 37-38.

<sup>51</sup> Inaczej jest w odniesieniu do członków Rady Polityki Pieniężnej, od których ustrojodawca wymaga, aby były to osoby wyróżniające się wiedzą z zakresu finansów (art. 227 ust. 5 Konstytucji). P. WINCZOREK, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa: Liber 2008, s. 424.

<sup>52</sup> A. BAŁABAN, *Konstytucyjna pozycja Narodowego Banku Polskiego a Unia Monetarna*, [w:] *Konstytucja i władza we współczesnym świecie. Doktryna – prawo – praktyka. Prace dedykowane*

przejawem konstytucyjnego imperatywu stabilizacji składu osobowego organów NBP<sup>53</sup>”. Zatem tryb powoływania i kadencja Prezesa NBP zyskały rangę konstytucyjną, co utrudnia możliwość dokonywania zmian w tej materii<sup>54</sup>.

Konstytucja zakazuje Prezesowi NBP przynależności do partii politycznej czy związku zawodowego. Ponadto zabrania mu prowadzenia działalności publicznej nie dającej się pogodzić z godnością jego urzędu (art. 227 ust. 4). Zasada apolityczności Prezesa NBP jest gwarancją jego niezależności. C. Kosikowski dostrzega w tym przepisie refleks politycznego zaangażowania H. Gronkiewicz-Waltz w latach 90-tych, która – piastując stanowisko Prezesa NBP – kandydowała w wyborach na urząd Prezydenta RP w 1995 r.<sup>55</sup> Warto zauważyć, że Prezes NBP nie dysponuje immunitetem, jak np. Prezes Najwyższej Izby Kontroli (art. 206). To oznacza, że działalność Prezesa NBP może być przedmiotem śledztwa prokuratorskiego bez konieczności uzyskania zgody Sejmu lub innego organu państwowego<sup>56</sup>.

Znaczenie Prezesa jako organu centralnego banku państwa, podkreśla to, że ponosi on odpowiedzialność konstytucyjną przed Trybunałem Stanu za naruszenie Konstytucji lub ustawy, w związku z zajmowanym stanowiskiem lub w zakresie swojego urzędowania (art. 198 ust. 1). Zapewne zdeterminowane jest to tym, że bank centralny to instytucja, która odpowiada za stabilność polskiego pieniądza i całego systemu finansowego państwa<sup>57</sup>. Działalność Narodowego Banku Polskiego jest kontrolowana przez Najwyższą Izbę Kontroli z punktu widzenia legalności, gospodarności, celowości i rzetelności (art. 203 ust. 1).

Organizację i zasady działania Narodowego Banku Polskiego oraz szczegółowe zasady powoływania i odwoływania jego organów określa ustawa (art. 227 ust. 7).

W toku rozpoznawania przez Trybunał Konstytucyjny sprawy o sygnaturze K 25/99<sup>58</sup>, podnoszono, iż „art. 227 [Konstytucji – R.Z.] zawiera przepisy statuu-jące szczególną pozycję ustrojową NBP. Przepisy dotyczące finansów publicznych

---

*Profesorowi Wojciechowi Sokolewiczowi na siedemdziesięciolecie urodzin*, red. M. Kruk, J. Trzcinski, J. Wawrzyniak, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2002, s. 343-344.

<sup>53</sup> J. MORDWIŁKO, *Opinia w sprawie statusu centralnego banku państwa (art. 227 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej)*, „Przegląd Sejmowy” 5 (2002), s. 118.

<sup>54</sup> E. KOWALEWSKA, *Pozycja prawna Prezesa Narodowego Banku Polskiego w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy o Narodowym Banku Polskim, [w:] XXV lat przeobrażeń w prawie finansowym i prawie podatkowym – ocena dokonań i wnioski na przyszłość*, red. Z. Ofiarski, Szczecin: Uniwersytet Szczeciński. Wydział Prawa i Administracji 2014, s. 748.

<sup>55</sup> C. KOSIKOWSKI, *Finanse publiczne w świetle Konstytucji RP oraz orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego (na tle porównawczym)*, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2004, s. 241.

<sup>56</sup> SOKOLEWICZ, *Komentarz do art. 227*, s. 34.

<sup>57</sup> „Bankoteka”, wydanie specjalne: *Inauguracja Centrum Pieniądza NBP 7* (2016), s. 20.

<sup>58</sup> Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 czerwca 2000 r., sygn. akt K 25/99, Dz. U. Nr 53, poz. 648.

mają istotne znaczenie, choćby dlatego, że wynikają z nich m.in. określone obowiązki i ograniczenia dla organów władzy publicznej. Podniesienie do rangi konstytucyjnej podstawowych przepisów dotyczących NBP stanowi istotne *novum* dla jego pozycji ustrojowej jako centralnego banku państwa. Konstytucja w sposób wyraźny oddziela NBP i organy NBP, w szczególności Prezesa NBP, od innych podmiotów, zakwalifikowanych do władzy: ustawodawczej, wykonawczej i sędziowskiej, a także do organów ochrony prawnej, nadając NBP status podmiotu szczególnego, niezależnego od wyżej wymienionych władz i organów. W procesie powoływania Prezesa NBP i członków Rady Polityki Pieniężnej nie uczestniczy Rada Ministrów (art. 227 ust. 3 i 5 Konstytucji). Prezes NBP jest odpowiedzialny konstytucyjnie na równi z Prezydentem oraz członkami Rady Ministrów (art. 198 ust. 1 Konstytucji)”. Konkludując, Trybunał Konstytucyjny w powołanej sprawie akcentował apolityczność i niezależność NBP i jego organów od innych organów państwowych<sup>59</sup>.

Prezes NBP wchodzi w skład Rady Polityki Pieniężnej jako jej przewodniczący<sup>60</sup>. W odniesieniu do funkcji Prezesa NBP jako przewodniczącego Rady Polityki Pieniężnej, warto przywołać sprawę o sygn. akt K 26/03, w której Trybunał Konstytucyjny orzekł, iż: „wykładnia gramatyczna (językowo logiczna) art. 227 ust. 5 Konstytucji prowadzi do wniosku, że ustrojodawca przyjął koncepcję indywidualnej kadencji poszczególnych członków Rady Polityki Pieniężnej a nie Rady jako całości – z zastrzeżeniem, że inna regulacja dotyczy statusu jej Przewodniczącego (którego powołanie reguluje art. 227 ust. 3 Konstytucji<sup>61</sup>) oraz, że powołanie każdego członka następuje na okres sześciu lat. Analiza Konstytucji prowadzi do wniosku, że zarówno regulacje dotyczące kadencji całych organów kolegialnych, jak i kadencji indywidualnych osób wchodzących w ich skład nie są ukształtowane według jednolitego schematu. Właściwie każdy niepochozący z wyborów powszechnych konstytucyjny organ kolegialny powoływany jest w odmienny sposób. Niewątpliwie wśród czynników, które miały na to wpływ należy wymienić różną pozycję ustrojową i funkcje poszczególnych organów, co

---

<sup>59</sup> M. FEDEROWICZ, *Pozycja ustrojowa Prezesa Narodowego Banku Polskiego – zagadnienia wybrane*, „Studia Lubuskie: prace Instytutu Prawa i Administracji Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie” 6 (2010), s. 112.

<sup>60</sup> W jej skład wchodzi ponadto osoby wyróżniające się wiedzą z zakresu finansów, powoływane na 6 lat, w równej liczbie przez Prezydenta Rzeczypospolitej, Sejm i Senat. Art. 227 ust. 5 Konstytucji RP z 1997 r.

<sup>61</sup> Zob. K. KUBUJ, *Opinia w sprawie zasad wyznaczania początku kadencji członków Rady Polityki Pieniężnej*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2 (50) 2016, s. 54.

uzasadnia także zróżnicowanie przez ustrojodawcę stopnia szczegółowości przepisów dotyczących aspektów instytucjonalnych owych organów<sup>62</sup>”.

W tym samym orzeczeniu<sup>63</sup>, Trybunał Konstytucyjny odniósł się do zagadnienia niezależności banku centralnego: „Konstytucja nie formułuje wprost zasady niezależności centralnego banku państwa<sup>64</sup>. Jednak zdaniem Trybunału, realizowanie przez NBP zadań w dużym stopniu wymaga jego niezależności. Niezależność banku centralnego rozpatrywana bywa w różnych aspektach. Niezależność finansowa polega na wykluczeniu możliwości wywierania finansowego nacisku na decyzję banku centralnego bądź wyeliminowaniu możliwości finansowania wydatków rządu (deficytu budżetowego) bezpośrednio lub pośrednio z kredytów banku centralnego. Niezależność funkcjonalna jest pojęciem szerszym, gdyż obejmuje również samodzielność w wypełnianiu innych funkcji statutowych banku centralnego. Niezależność instytucjonalna dotyczy przede wszystkim pozycji banku centralnego w systemie organów państwa oraz sposobu powoływania i odwoływania władz banku. Przepisy Konstytucji odnoszące się do NBP wskazują, iż ustrojodawca uwzględnił wszystkie trzy wymienione wyżej aspekty niezależności banku centralnego”.

W toku rozpoznawania przez Trybunał Konstytucyjny sprawy o sygnaturze K 25/99<sup>65</sup> wskazywano, iż: „niezależność banku centralnego należy rozpatrywać również na tle zobowiązań wynikających z Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, sporządzonego w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r.<sup>66</sup>, ratyfikowanego stosownie do ustawy z dnia 4 lipca 1992 r. o ratyfikacji Układu Europejskiego, ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi, sporządzonego w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r.<sup>67</sup> Strony tej umowy międzynarodowej zobowiązały się współpracować celem przyjęcia wspólnego zbioru przepisu i norm dotyczących m.in. systemów regulacyjnych w dziedzinie bankowości i finansów (art. 83 układu), a zgodnie z art. 84 układu (polityka pieniężna) wspierać wysiłki Polski, dotyczące wprowadzenia pełnej wymienialności złotego i stopniowego zbliżania jej polityki do tej, jaka prowadzona jest w ramach europejskiego systemu walutowego. Standardem w tym zakresie,

---

<sup>62</sup> Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2003 r., sygn. akt K 26/03, OTK 2003, z. 9, poz. 95.

<sup>63</sup> Tamże.

<sup>64</sup> M. ZUBIK, *Narodowy Bank Polski (Analiza konstytucyjno-ustrojowa)*, „Państwo i Prawo” 6 (2001), s. 32-51; MORDWIŁKO, *Opinia w sprawie statusu*, 97-124.

<sup>65</sup> Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 czerwca 2000 r., sygn.. K 25/99.

<sup>66</sup> Dz. U. z 1994 r. Nr 11, poz. 38.

<sup>67</sup> Dz. U. Nr 60, poz. 302.

wynikającym z art. 107 Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską, jest niezależność krajowych banków centralnych, co ma być zapewnione przez każde państwo członkowskie (art. 108 Traktatu)”.

Zgodnie z postanowieniami Traktatu z Maastricht<sup>68</sup> 14.2: „statuty krajowych banków centralnych przewidują w szczególności, że kadencja prezesa krajowego banku centralnego nie będzie krótsza niż pięć lat”. Zatem kadencja Prezesa NBP wynosić powinna co najmniej 5 lat. Zaznaczyć należy, że wymóg co najmniej 5-letniej kadencji dla prezesa narodowego banku centralnego jest jednym z kryteriów konwergencji prawnej, istotnych z punktu widzenia przyszłego członkostwa Polski w strefie wspólnej waluty euro<sup>69</sup>. Minimalna kadencyjność Prezesa NBP jest przejawem niezależności personalnej banku centralnego<sup>70</sup>. W aktach prawa europejskiego podkreśla się konieczność istnienia skutecznych gwarancji niezależności dla organów narodowych banków centralnych, gdyż i one stanowią przesłankę przyjęcia państwa do strefy wspólnej euro, a przede wszystkim stanowią o efektywnej realizacji funkcji w zakresie polityki pieniężnej (tzw. kryteria konwergencji prawnej<sup>71</sup>).

Jak zauważyła I. Lasek-Surowiec „wiarygodna weryfikacja poziomu prawnej niezależności banku centralnego jest stosunkowo trudnym procesem. Nie jest ona współcześnie interpretowana tylko i wyłącznie na płaszczyźnie normatywnej. Wiele czynników oddziałujących na niezależność banku centralnego przybiera postać trudną do skwantyfikowania<sup>72</sup>”. Prawdopodobnie, prawna regulacja sposobu kreacji Prezesa NBP nie będzie jedynym kwantyfikatorem oceny stopnia niezależności banku centralnego.

## USTAWA O NBP

Wykonanie delegacji wynikającej z art. 227 ust. 7 Konstytucji RP z 1997 r. nastąpiło na podstawie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim<sup>73</sup>. Zgodnie z art. 6 pkt 1 ustawy Prezes NBP jest organem banku. Artykuł

---

<sup>68</sup> Traktat o Unii Europejskiej podpisany dnia 7 lutego 1992 r. w Maastricht; tekst polski za: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT> [dostęp: 4.04.2019].

<sup>69</sup> FEDEROWICZ, *Pozycja ustrojowa Prezesa*, s. 112.

<sup>70</sup> ZDEBEL, *Niezależność ustrojowa*, s. 581.

<sup>71</sup> H. GRONKIEWICZ-WALTZ, *Europejska Unia Gospodarcza i Walutowa*, Warszawa: LexisNexis 2009, s. 85 n.; cyt. za: FEDEROWICZ, *Pozycja ustrojowa Prezesa*, s. 112.

<sup>72</sup> I. LASEK-SUROWIEC, *Miary prawnej niezależności banku centralnego*, „Roczniki Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu” 8 (8) 2009, s. 258.

<sup>73</sup> Dz. U. Nr 140, poz. 938; t.j.: Dz. U. z 2017 r., poz. 1373, z 2018 r., poz. 2243, z 2019 r., poz. 371.

9 ust. 1 precyzuje, iż Prezes NBP jest nie tylko powoływany, ale także odwołany przez Sejm na wniosek Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Uzupełnienie w niezbędnym zakresie „luki prawnej”, jaka na skutek przeoczenia ustrojodawcy pojawiła się w zakresie instytucji Prezesa NBP i jego odwołania nastąpiło na mocy nowelizacji z 2003 r.<sup>74</sup>

Podobnie art. 9 ust 2 doprecyzowuje regulację konstytucyjną, lecz odnośnie do kadencji. Przepis stanowi, że kadencja Prezesa NBP wynosi 6 lat. Ta sama osoba nie może być Prezesem NBP dłużej niż przez dwie kolejne kadencje. Zdaniem W. Sokolewicza możliwość wyboru na kolejną kadencję stanowi potencjalne osłabienie niezależności personalnej Prezesa NBP. Taka perspektywa może stwarzać groźbę podejmowania działań w interesie siły rządzącej<sup>75</sup>.

Zgodnie z art. 9 ust. 3 Prezes NBP obejmuje obowiązki po złożeniu wobec Sejmu przysięgi następującej treści: „obejmując obowiązki Prezesa Narodowego Banku Polskiego przysięgam uroczyście, że postanowień Konstytucji i innych ustaw będę ściśle przestrzegać oraz że we wszystkich swoich działaniach dążyć będę do rozwoju gospodarczego Ojczyzny i pomyślności obywateli”. Przysięga może być złożona z dodaniem słów „Tak mi dopomóż Bóg”.

Artykuł 9 ust. 4 zawiera katalog przyczyn wygaśnięcia kadencji Prezesa NBP. Następuje to: 1) po upływie okresu sześcioletniego; 2) w razie śmierci; 3) w razie złożenia rezygnacji<sup>76</sup>; 4) w razie odwołania. Natomiast art. 9 ust. 5 typizuje przyczyny mogące uzasadniać odwołanie Prezesa NBP. Może to nastąpić, gdy: 1) nie wypełnia on swych obowiązków na skutek długotrwałej choroby; 2) został skazany prawomocnym wyrokiem sądu za popełnione przestępstwo; 2a) złożył on niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne, stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu; 3) Trybunał Stanu orzekł wobec niego zakaz zajmowania kierowniczych stanowisk lub pełnienia funkcji związanych ze szczególną odpowiedzialnością w organach państwowych.

Zasada kadencyjności stanowi gwarancję stabilizacji, dlatego każdy przypadek wcześniejszej utraty stanowiska należy postrzegać jako wyjątek od niej, wymagający podstawy ustawowej. Zatem ograniczone możliwości utraty mandatu do sprawowania stanowiska Prezesa NBP są przejawem jego niezależności personalnej<sup>77</sup>.

---

<sup>74</sup> Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o zmianie ustawy o Narodowym Banku Polskim oraz zmianie innych ustaw, Dz. U. Nr 228, poz. 2260. STANISŁAWISZYN, *Powołanie i odwołanie Prezesa*, s. 147.

<sup>75</sup> SOKOLEWICZ, *Komentarz do art. 227*, s. 33.

<sup>76</sup> Ustawa nie wskazuje, komu Prezes NBP miałby złożyć swoją rezygnację. Słuszne wydaje się przyjęcie stanowiska, że rezygnację składa do organu, który go powołał, czyli do Sejmu. KOWALEWSKA, *Pozycja prawna Prezesa*, s. 751.

<sup>77</sup> MORDWIŁKO, *Opinia w sprawie statusu*, s. 118; A. SZMYT, *W sprawie statusu organów centralnego banku państwa (art. 227 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej)*, „Przegląd Sejmowy” 5 (2002), s. 122.

Z punktu widzenia badanej problematyki istotny jest art. 9a ust. 1, który doprecyzowuje, iż w przypadku wygaśnięcia kadencji Prezesa NBP na skutek upływu okresu 6-letniego, Prezes NBP pełni obowiązki do czasu objęcia obowiązków przez nowego Prezesa NBP. Natomiast, stosownie do art. 9la ust. 2 po wygaśnięciu kadencji Prezesa NBP z powodu śmierci, złożenia rezygnacji czy odwołania, wiceprezes NBP – pierwszy zastępca Prezesa NBP pełni obowiązki Prezesa NBP do czasu objęcia obowiązków przez nowego Prezesa NBP. Rozwiązanie takie wydaje się być logicznym następstwem tego, że zgodnie z art. 10 ust. 1 Prezesa NBP w czasie jego nieobecności zastępuje wiceprezes NBP – pierwszy zastępca Prezesa NBP.

W aktualnym stanie prawnym zagadnienie tzw. czasokresu zostało doprecyzowane w art. 9a ustawy o NBP. Nastąpiło to dopiero ustawą z dnia 21 maja 2010 r. o zmianie ustawy o Narodowym Banku Polskim<sup>78</sup>, której wprowadzenie budziło kontrowersje<sup>79</sup>. Celem poselskiego projektu ustawy było doprecyzowanie, kto pełni obowiązki Prezesa NBP w przypadku wygaśnięcia jego kadencji. Sejm uchwalił ustawę na 67 posiedzeniu w dniu 21 maja 2010 r. Senacka Komisja Budżetu i Finansów Publicznych wniosła o przyjęcie tej ustawy bez poprawek<sup>80</sup>. Uchwałą z dnia 28 maja 2010 r. Senat przyjął ustawę w sprawie zmiany ustawy o NBP bez poprawek<sup>81</sup>. Ustawę podpisał Marszałek Sejmu, Bronisław Komorowski, ówczesnie wykonujący obowiązki Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

W opinii prawnej<sup>82</sup> do nowelizacji z 2010 r. podkreślano, że: „z ustawowego zastępstwa Prezesa NBP przez wiceprezesa – pierwszego zastępcę Prezesa NBP wynika wstąpienie przez niego we wszystkie prawa i obowiązki Prezesa NBP, również te, które wiążą się z przewodniczeniem Radzie Polityki Pieniężnej. Taka interpretacja wynika z celowościowej wykładni Konstytucji pozwalającej ustalić obowiązki Rady w zakresie dbałości o wartość polskiego pieniądza, którego realizację ułatwia wiceprezes – pierwszy zastępca Prezesa NBP wykonujący obowiązki Prezesa NBP”. Zdaniem D. Dudka: „wprawdzie ustawodawca nie dokonuje zróżnicowania czy gradacji ciężaru gatunkowego zastępstwa, w zależności od zwykłej, chwilowej nieobecności bądź przejściowej, albo trwałej niemożności pełnienia urzędu przez Prezesa NBP, należy jednak kierować się systemowym domniemaniem racjonalności ustawodawcy. Domniemanie to nakazuje przyjąć, iż

---

<sup>78</sup> Dz. U. Nr 109, poz. 709.

<sup>79</sup> Por. opinie prawne Druk sejmowy nr 3008. STANISŁAWISZYN, *Powołanie i odwołanie Prezesa*, s. 153.

<sup>80</sup> <http://ww.senat.gov.pl/k7/pos/056/7.htm> [dostęp: 10.04.2019].

<sup>81</sup> <https://www.senat.gov.pl/prace/senat/posiedzenia/tematy,238,1.html> [dostęp: 10.04.2019].

<sup>82</sup> Opinia prawna Biura Analiz Sejmowych z dnia 5 maja 2010 r. w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o Narodowym Banku Polskim (druk sejmowy nr 3008), s. 26.

właśnie w sytuacji wygaśnięcia kadencji, czy trwałej nieobecności dotychczasowego Prezesa NBP – zważywszy fundamentalną rolę Prezesa w całym systemie NBP i finansów publicznych – zastępstwo sprawowane wówczas przez wiceprezesa NBP, pierwszego zastępcę Prezesa NBP, ma charakter zupełny, choć przejściowy, gdyż sprawowane jest tylko do czasu powołania i objęcia (z chwilą zaprzysiężenia) funkcji przez nowego Prezesa NBP”<sup>83</sup>.

### Poczet Prezesów Narodowego Banku Polskiego od 1945 r.

Adam Glapiński	od 21 czerwca 2016 r.
Marek Belka	11 czerwca 2010 r. – 11 czerwca 2016 r.; 12 czerwca-20 czerwca 2016 r. p.o. prezesa
Piotr Wesołek (p.o. prezesa)	10 kwietnia 2010 r. – 11 czerwca 2010 r.
Sławomir Skrzypek	10 stycznia 2007 r. – †10 kwietnia 2010 r.
Leszek Balcerowicz	10 stycznia 2001 r. – 10 stycznia 2007 r.
Hanna Gronkiewicz-Waltz	5 marca 1992 r. – 19 lutego 1998 r. 19 lutego 1998 r. – 31 grudnia 2000 r.
Andrzej Topiński (p.o. prezesa)	10 sierpnia 1991 r. – 4 marca 1992 r.
Grzegorz Wójtowicz	25 stycznia 1991 r. – 31 sierpnia 1991 r.
Władysław Baka	12 września 1989 r. – 24 stycznia 1991 r.
Zdzisław Pakuła	13 lipca 1988 r. – 11 września 1989 r.
Władysław Baka	13 listopada 1985 r. – 13 lipca 1988 r.
Zdzisław Pakuła (kierujący NBP)	12 kwietnia 1985 r. – 12 listopada 1985 r.
Stanisław Majewski	1 stycznia 1981 – 29 lipca 1985 r.
Witold Bień	2 kwietnia 1973 r. – 31 grudnia 1980 r.
Leonard Siemiątkowski	17 września 1968 r. – 29 grudnia 1972 r.
Stanisław Majewski	20 stycznia 1965 r. – 17 września 1968 r.
Adam Żebrowski	3 czerwca 1961 r. – 20 stycznia 1965 r.
Edward Droźniak	28 grudnia 1956 r. – 3 czerwca 1961 r.
Witold Trąmpczyński	27 września 1950 r. – 18 grudnia 1956 r.
Edward Droźniak	1 lutego 1945 r. – 17 marca 1949 r.

Źródło: [https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/o\\_nbp/prezes/prezesi\\_nbp.html](https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/o_nbp/prezes/prezesi_nbp.html) [dostęp: 3.04.2019].

<sup>83</sup> D. DUDEK, *Opinia prawna w sprawie skutków prawnych wygaśnięcia kadencji Prezesa Narodowego Banku Polskiego na tle funkcjonowania organów Narodowego Banku Polskiego*, Warszawa 2010, s. 3; cyt. za: A. KOZŁOWSKA, *Status Narodowego Banku Polskiego na tle unormowań Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Konstytucja. Ustrój polityczny. System organów państwowych. Prace dedykowane Profesorowi Marianowi Grzybowskiemu*, red. S. Bożyk, A. Jamróz, Białystok: Temida 2 2010, s. 257-266.

## PODSUMOWANIE

Wyniki badań historyczno-prawnych pozwalają na ustalenie pewnych wniosków. Narodowy Bank Polski został powołany na podstawie dekretu z 1945 r. Jednak idea jego utworzenia pojawiła się w 1944 r., mimo to ustrojodawca nie uwzględnił go w przepisach małej konstytucji z 1947 r. Stan pominięcia NBP przez akt normatywny o najwyższej randze ustrojowej trwał stosunkowo długo.

Sposób kreowania Prezesa NBP przechodził ewolucję, która wynikała z częstych zmian prawa odnośnie do tej materii. W podsumowaniu wypada zaakcentować najważniejsze konkluzje.

Moim zdaniem, nieopublikowanie przez rząd w Monitorze Polskim statutu NBP z listopada 1959 r. spowodowane było świadomością przyjęcia na poziomie uchwały regulacji *contra legem* wynikających z art. 6 ust. 4 ustawy o NBP z 1958 r. odnoszących się do sposobu kreacji Prezesa NBP.

Ustawy z 1982 r. zrywały z długoletnią praktyką podporządkowania NBP organom wykonawczym na rzecz kreowania go przez Sejm.

Mała Konstytucja z 1992 r. była pierwszym aktem tej rangi, który regulował elementy funkcjonowania banku centralnego. Jednak pełniejsze postanowienia w tej materii zawiera Konstytucja RP z 1997 r. Współcześnie, tryb powoływania i kadencja Prezesa NBP zyskały rangę konstytucyjną, co utrudnia możliwość dokonywania zmian w tej materii. *De lege ferenda*, rozważenia wymaga postulat konstytucjonalizacji także trybu odwołania Prezesa NBP.

## BIBLIOGRAFIA

## ŹRÓDŁA PRAWA

- Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. RP Nr 44, poz. 267.  
Ustawa konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r., Dz. U. RP Nr 30, poz. 227.  
Ustawa konstytucyjna z dnia 19 lutego 1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 18, poz. 71.  
Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952 r., Dz. U. Nr 33, poz. 232.  
Ustawa konstytucyjna z dnia 7 kwietnia 1989 r. zmieniająca Konstytucję Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz. U. Nr 19, poz. 101.  
Ustawa konstytucyjna z dnia 27 września 1990 r. zmieniająca Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 67, poz. 397).  
Ustawa konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, Dz. U. Nr 84, poz. 426.  
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

- Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, sporządzonego w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r., Dz. U. z 1994 r. Nr 11, poz. 38.
- Ustawa z dnia 2 grudnia 1958 r. o Narodowym Banku Polskim, Dz. U. Nr 72, poz. 356.
- Ustawa z dnia 12 czerwca 1975 r. – Prawo bankowe, Dz. U. Nr 20, poz. 108.
- Ustawa z dnia 10 lutego 1976 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz. U. Nr 5, poz. 29.
- Ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. – Prawo bankowe, Dz. U. Nr 7, poz. 56.
- Ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. o statucie Narodowego Banku Polskiego, Dz. U. Nr 7, poz. 57.
- Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. o NBP, Dz. U. Nr 4, poz. 22.
- Ustawa z dnia 28 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw Prawo bankowe i o NBP, Dz. U. Nr 74, poz. 439.
- Ustawa z dnia 4 lipca 1992 r. o ratyfikacji Układu Europejskiego, ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi, sporządzonego w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r., Dz. U. Nr 60, poz. 302.
- Ustawa z dnia 14 lutego 1992 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe i niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 20, poz. 78.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim, Dz. U. Nr 140, poz. 938; t.j.: Dz. U. z 2017 r., poz. 1373, z 2018 r., poz. 2243, z 2019 r., poz. 371.
- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o zmianie ustawy o Narodowym Banku Polskim oraz zmianie innych ustaw, Dz. U. Nr 228, poz. 2260.
- Ustawa z dnia 21 maja 2010 r. o zmianie ustawy o Narodowym Banku Polskim, Dz. U. Nr 109, poz. 709.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. w przedmiocie ustanowienia statutu dla banku emisyjnego, Dz. U. Nr 8, poz. 75.
- Dekret z dnia 15 stycznia 1945 r. o Narodowym Banku Polskim, Dz. U. Nr 4, poz. 14.
- Obwieszczenie Przewodniczącego Rady Państwa z dnia 16 lutego 1976 r., Dz. U. Nr 7, poz. 36; z 1980 r. Nr 22, poz. 81; z 1982 r. Nr 11, poz. 83; z 1983 r. Nr 39, poz. 175.
- Uchwała nr 116 Rady Ministrów z dnia 27 czerwca 1975 r. w sprawie nadania statutu Narodowemu Bankowi Polskiemu, M. P. Nr 23, poz. 143.
- Uchwała Sejmu PRL z dnia 17 lipca 1986 r. Regulamin Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, M. P. Nr 21, poz. 151.

## ORZECZNICTWO

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 czerwca 2000 r., sygn. akt K 25/99, Dz. U. Nr 53, poz. 648.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2003 r., sygn. akt K 26/03, OTK 2003, z. 9, poz. 95.

## LITERATURA

- AJNENKIEL Andrzej: Konstytucje Polski 1791-1997, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm 2001.
- BALABAN Andrzej: Konstytucyjna pozycja Narodowego Banku Polskiego a Unia Monetarna, [w:] Konstytucja i władza we współczesnym świecie. Doktryna – prawo – praktyka. Prace dedykowane Profesorowi Wojciechowi Sokolewiczowi na siedemdziesięciolecie urodzin, red. M. Kruk, J. Trzcíński, J. Wawrzyniak, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2002, s. 340-345.

- BALTOWSKI Maciej, KOZARZEWSKI Piotr: Zmiana własnościowa polskiej gospodarki 1989-2013, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne 2014.
- BUŻOWICZ Mateusz: Ewolucja prawa własności w Polsce Ludowej w latach 1944-1956, *Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Studia Erasmiana Wratislaviensia* 10 (2016), s. 485-503.
- DUDEK Dariusz: Opinia prawna w sprawie skutków prawnych wygaśnięcia kadencji Prezesa Narodowego Banku Polskiego na tle funkcjonowania organów Narodowego Banku Polskiego, Warszawa 2010.
- DUNAJ Katarzyna: Pozycja ustrojowa Prezesa NBP w świetle Konstytucji z 1997 r., [w:] Polska a unia bankowa. Wybrane zagadnienia prawne, red. P. Sitek, Warszawa: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania 2015, s. 288-303.
- FEDEROWICZ Magdalena: Pozycja ustrojowa Prezesa Narodowego Banku Polskiego – zagadnienia wybrane, *Studia Lubuskie: prace Instytutu Prawa i Administracji Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie* 6 (2010), s. 109-126.
- FILIPCZAK Teresa: Kancelaria Sejmu i Rady Państwa oraz Archiwum w latach [1944] 1952-1989, Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Departament Organizacji i Udostępniania. Wydział Popularyzacji i Wydawnictw 2015.
- GRONKIEWICZ-WALTZ Hanna: Bank centralny. Od gospodarki planowej do rynkowej, Warszawa, Wydawnictwo Prawnicze 1994.
- GRONKIEWICZ-WALTZ Hanna: Europejska Unia Gospodarcza i Walutowa, Warszawa: LexisNexis 2009.
- JEZIERSKI Andrzej, LESZCZYŃSKA Cecylia: Narodowy Bank Polski 1948-1970, Warszawa: Narodowy Bank Polski 2001.
- JURKOWSKA-ZEIDLER Anna: Wybrane aspekty konstytucyjnej regulacji problematyki Narodowego Banku Polskiego, *Gdańskie Studia Prawnicze* 31 (2014), s. 811-826.
- KALLAS Marian: Historia ustroju Polski, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2006.
- Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r., Warszawa: Wydawnictwo „Książka i Wiedza” 1983.
- KOSIKOWSKI Cezary: Finanse publiczne w świetle Konstytucji RP oraz orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego (na tle porównawczym), Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2004.
- KOSTOWSKI Ludwik: Organizacja bankowości polskiej, [w:] Materiały do monografii Narodowego Banku Polskiego (1945-1970), cz. I, Warszawa: Narodowy Bank Polski. Ośrodek Informacji Ekonomicznej i Technicznej, 1973, s. 87.
- KOWALEWSKA Ewa: Pozycja prawna Prezesa Narodowego Banku Polskiego w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy o Narodowym Banku Polskim, [w:] XXV lat przeobrażeń w prawie finansowym i prawie podatkowym – ocena dokonań i wnioski na przyszłość, red. Z. Ofiarski, Szczecin: Uniwersytet Szczeciński. Wydział Prawa i Administracji 2014, s. 745-754.
- KOZŁOWSKA Aneta: Status Narodowego Banku Polskiego na tle unormowań Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, [w:] Konstytucja. Ustrój polityczny. System organów państwowych. Prace dedykowane Profesorowi Marianowi Grzybowskiemu, red. S. Bożyk, A. Jamróz, Białystok: Temida 2, 2010, s. 257-266.
- KUBUJ Katarzyna: Opinia w sprawie zasad wyznaczania początku kadencji członków Rady Polityki Pieniężnej, *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu* 2 (50) 2016, s. 52-60.
- LANDAU Zbigniew: Polityka finansowa PKWN, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne 1965.
- LASEK-SUROWIEC Iwona: Miary prawnej niezależności banku centralnego, *Roczniki Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu* 8 (8) 2009, s. 247-259.

- LESZCZYŃSKA Cecylia: Zarys historii polskiej bankowości centralnej, Warszawa, Narodowy Bank Polski. Departament Edukacji i Wydawnictw 2010.
- ŁAŃCUCHOWSKA Malwina: Dzieje Narodowego Banku Polskiego w latach 1945-2004, *Vade nobiscum. Materiały Studenckiego Kola Naukowego Historyków Uniwersytetu Łódzkiego* 2 (2009), s. 137-142.
- MIKOS Agnieszka: Ustrojowa pozycja Banku Centralnego w Polsce, Warszawa: C.H. Beck 2006.
- MORAWSKI Wojciech: Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej, Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH 1996.
- MORDWIŁKO Janusz: Opinia w sprawie statusu centralnego banku państwa (art. 227 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej), *Przegląd Sejmowy* 5 (2002), s. 97-124.
- MYŚLAK Ewa: Narodowy Bank Polski wobec transformacji ustrojowej: pozycja prawna – organizacja – funkcje, *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne* 4 (2013), s. 121-141.
- Opinia prawna Biura Analiz Sejmowych z dnia 5 maja 2010 r. w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o Narodowym Banku Polskim (druk sejmowy nr 3008).
- PERETIATKOWICZ Antoni: Państwo współczesne, Poznań: Księgarnia Wł. Wilak 1946.
- RADZISZEWSKI Emil: Bank jako instytucja zaufania publicznego. Gwarancje prawne i instytucjonalne, Warszawa: Komisja Nadzoru Finansowego 2013.
- SKOBELSKI Robert: Przebieg ogólnonarodowej dyskusji nad projektem konstytucji PRL w 1952 r. na ziemiach zachodnich i północnych Polski, *Piotrkowskie Zeszyty Historyczne* 3 (2001), s. 189-201.
- Słownik wyrazów obcych PWN, red. J. Tokarski, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1978.
- SOKOLEWICZ Waław: Komentarz do art. 227 Konstytucji, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. V, red. L. Garlicki Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2007, s. 1-73.
- STANISŁAWISZYN Piotr: Powołanie i odwołanie Prezesa Narodowego Banku Polskiego w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i ustawie o Narodowym Banku Polskim, *Ekonomia i Prawo* 7 (2011), s. 145-160.
- SZMYT Andrzej: W sprawie statusu organów centralnego banku państwa (art. 227 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej), *Przegląd Sejmowy* 5 (2002), s. 97-124.
- WIERZBICKI Jarosław: Rozwój ustrojowych regulacji polskich finansów publicznych, *Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społeczne. Studia i Prace. Szkoła Główna Handlowa* 1 (2014), s. 35-63.
- WINCZOREK Piotr: Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Warszawa: Liber 2008.
- WINCZOREK Piotr: Prawo nie formułuje jasno wymogów zawodowych wobec Prezesa NBP, *Rzeczpospolita* z dnia 6-7 stycznia 2007 r.
- WOJTYCZEK Krzysztof: Władza wykonawcza w Polsce: dualistyczna czy wielocłonowa?, *Państwo i Prawo* 12 (2001), s. 58-65.
- ZAKRZEWSKA Janina: Z dziejów Krajowej Rady Narodowej, [w:] *Wybrane problemy prawa konstytucyjnego*, red. W. Skrzydło, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 1985, s. 29-30.
- ZDEBEL Marek: Niezależność ustrojowa Narodowego Banku Polskiego na tle europejskiego systemu banków centralnych – poglądy doktryny, [w:] *Konstytucyjne uwarunkowania tworzenia i stosowania prawa finansowego i podatkowego*, red. P. Lewkowicz, J. Stankiewicz, Białystok: Temida 2 Wydawnictwo Stowarzyszenia Absolwentów Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku przy współpr. Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku 2010, s. 578-588.
- ZIOMBROWSKA Justyna: Własność w ujęciu konstytucyjnym, *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne* 20 (2016), s. 147-158.
- ZUBIK Marek: Narodowy Bank Polski (Analiza konstytucyjno-ustrojowa), *Państwo i Prawo* 6 (2001), s. 32-51.

SPOSÓB KREACJI PREZESA NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO  
W UJĘCIU HISTORYCZNOPRAWNYM

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu było zbadanie sposobu kreacji (powoływania i odwoływania) Prezesa Narodowego Banku Polskiego w kontekście pozycji ustrojowej polskiego banku centralnego – jako okoliczności mającej istotne znaczenie dla funkcjonowania Banku i jego Prezesa. W prowadzonych badaniach zastosowana została metoda historyczno-prawna oraz językowa. Zbadane zostały polskie akty normatywne różnej rangi, akty prawa międzynarodowego, polskie orzecznictwo sądowe oraz literatura w zakresie wyznaczonym tytułem artykułu.

Narodowy Bank Polski został powołany na podstawie dekretu z 1945 r. Jednak idea jego utworzenia pojawiła się w 1944 r., mimo to ustrojodawca nie uwzględnił go w przepisach małej konstytucji z 1947 r. Stan pominięcia NBP przez akt normatywny o najwyższej randze ustrojowej trwał stosunkowo długo. Sposób kreowania Prezesa NBP przechodził ewolucję, która wynikała z częstych zmian prawa odnośnie do tej materii.

W podsumowaniu wypada zaakcentować najważniejsze konkluzje. Moim zdaniem, nieopublikowanie przez rząd w Monitorze Polskim statutu NBP z listopada 1959 r. spowodowane było świadomością przyjęcia na poziomie uchwały regulacji *contra legem* wynikających z art. 6 ust. 4 ustawy o NBP z 1958 r. odnoszących się do sposobu kreacji Prezesa NBP. Ustawy z 1982 r. zrywały z długoletnią praktyką podporządkowania NBP organom wykonawczym na rzecz kreowania go przez Sejm. Mała Konstytucja z 1992 r. była pierwszym aktem tej rangi, który regulował elementy funkcjonowania banku centralnego. Jednak pełniejsze postanowienia w tej materii zawiera Konstytucja RP z 1997 r. Współcześnie, tryb powoływania i kadencja Prezesa NBP zyskały rangę konstytucyjną, co utrudnia możliwość dokonywania zmian w tej materii. *De lege ferenda*, rozważenia wymaga postulat konstytucjonalizacji także trybu odwołania Prezesa NBP.

**Słowa kluczowe:** Narodowy Bank Polski; Prezes NBP; sposób kreacji; ujęcie historyczno-prawne

THE METHOD OF CREATION OF THE PRESIDENT  
OF THE POLISH NATIONAL BANK IN HISTORICAL AND LEGAL PERSPECTIVE

Summary

The results of the historical and legal research help establish some conclusions. Polish National Bank has been appointed under the 1945 decree. But the idea of its creation appeared in 1944. Despite this the legislator did not consider it in the rules a little constitution of 1947. State of omissions NBP by the normative act of the highest political rank lasted a relatively long time.

The method of creating the President of the NBP passed evolution, which resulted from the frequent changes in the law with regard to this matter. In summary it falls to stress the most important conclusions.

In my opinion, the lack of publishing the statute of Polish NBP from November 1959 in the government gazette was caused by the awareness of the adoption of the resolution adjustment, contrary to the law under Article 6, paragraph 4 of the Act on the NBP of 1958 relating to the creation of the President of the NBP.

Act of 1982 plucked a long-standing practice of subordination of NBP enforcement authorities for the creation by the Sejm.

---

„Small constitution” of 1992 was the first act of this magnitude, which regulated the functioning of the components of the central bank. However, fuller provisions in this matter contains the Constitution of 1997. Nowadays, the mode of appointment and term of office of the President of NBP gained constitutional status, which makes it difficult to make changes in this matter. *De lege ferenda*, it requires consideration of the demand constitutionalization also mode of the President of the NBP.

**Key words:** Polish National Bank; President of the NBP; method of creating; historical and legal perspective